

PLÁCIDO CASTRO E O UNIVERSALISMO GALEGUISTA

Xulio Ríos

Comisión de Acción Exterior do CCG

DOI: [10.17075/vipc.2020.006](https://doi.org/10.17075/vipc.2020.006)

Referirse á dimensión universalista de Plácido Castro ten, para min, dous significados principais. Desde unha perspectiva histórica, Plácido encarna mellor ca ninguén a «Galicia, célula de universalidade» que o Partido Galeguista (PG) converteu nun dos emblemas principais do seu programa. Lembremos que o PG reivindicaba unha Galicia revitalizada arredor de catro vigas: unidade cultural, pobo autónomo, comunidade cooperativa e, finalmente, célula de universalidade, facendo fincapé neste último caso en tres aspectos: pacifismo, federalismo internacional e antiimperialismo.

Non era este un principio menor para os galeguistas que poñían en contraste o pacifismo das nacións pequenas fronte ás dinámicas expansionistas e agresivas dos grandes estados —naquel tempo inmersos en fondas tensións—, que defendían o libre consentimento das comunidades nacionais como base de calquera proposta federal e que situaban o imperialismo como antítese da liberdade.

Desde o punto de vista actual, ten todo o sentido reivindicar o universalismo fronte á uniformización que vén da man dun concepto abafante de mundialización, ou reivindicar a convivencia multicultural fronte ás políticas de asimilación que diferencian entre culturas dominantes e dominadas. A protección do ecosistema cultural global é parte dese discurso compartido e promovido polos galeguistas de inserirnos no mundo con identidade propia, sen querer ser máis ca ninguén, pero tampouco menos.

O universalismo non é un principio superado polo devir dos tempos. Todo o contrario. E cumpriría poñelo ao día.

AS IDEAS CENTRAIS DE PLÁCIDO CASTRO

Cales son as ideas centrais de Plácido Castro neste aspecto?

O primeiro que cómpre dicir é que o noso autor amosou desde moi novo un pensamento ben estruturado. Considerado unha persoa de moita cultura e un intelectual de primeira, Plácido Castro amósase como unha figura singular, unha *rara avis*, no mundo galeguista da época. En primeiro lugar, pola súa orixe acomodada, infrecuente nun contorno maiormente de clase media. O seu pai era empresario de minas, armador de buques e estaba relacionado cos abastecementos de carbón ao Reino Unido, sendo tamén vicecónsul de Suecia e Noruega en Corcubión. En segundo lugar, por unha formación anglófila que contrastaba coa tendencia maiormente xermanófila dese mesmo contorno. Plácido Castro formouse no Reino Unido, no colexio Scarborough e na Universidade de Glasgow, nun ambiente frecuentado pola realza británica e por figuras como G. K. Chesterton, quen exerceu nel unha fonda impresión. Plácido cursou primeiro estudos de Arquitectura Naval (probablemente seguindo as indicacións e preferencias familiares), que abandonou, e cabe imaxinar que se licenciou en Filoloxía Inglesa na Universidade de Glasgow, un extremo aínda por confirmar, ou en Cambridge, onde tamén estudaría.

A súa erudición, co dominio de varias linguas, amplos coñecementos de poesía, astronomía, música, pintura etc., convertíao nun humanista por excelencia. Os galeguistas entón orientaban os seus pasos cara á Europa máis avanzada sen pasar por Madrid.

a) A primeira variable que hai que considerar é como un señorito de Corcubión con eses antecedentes puido achegarse ao galeguismo. No meu parecer hai dous factores esenciais. Plácido chega ao nacionalismo dando un rodeo polo Reino Unido. Non é por «vitimismo»; isto é, normalmente un facíase galeguista tomando conciencia do maltrato que o Goberno central lle dispensaba a Galicia e por considerar que o único camiño de superación desa realidade pasa por contar con forzas propias para defender os nosos intereses como comunidade. Pola

contra, a pregunta central que Plácido fai a si mesmo é: como un país tan pequeno coma o Reino Unido pode progresar e ter tanta influencia no mundo? E responde: non depende da demografía ou do tamaño, senón da autoestima, da conciencia do propio, do coñecemento das potencialidades e posibilidades dun mesmo, do desenvolvemento das propias capacidades. É dicir, a clave de fondo é o rexeitamento das imitacións, do tipo de que sexan, e o afincamento na propia realidade para avanzar a partir dela, sendo creador a partir do que un é. Esa é unha idea substancial no pensamento de Plácido: só pode haber progreso desde a identidade, desenvolvéndoa, construíndo a partir dela.

Outro factor que inflúe na conformación do seu galeguismo son as súas estadas de verán en Galicia e os contactos e conversas mantidas con Antón Villar Ponte. É entón cando reforza as súas conviccións e chega á conclusión de que quen defende mellor os seus puntos de vista é o galeguismo, que responde a esa idea de que o progreso dun pobo debe repousar na reivindicación e actualización permanente da súa identidade a todos os niveis. Esa é a proposta política do galeguismo. E nese concepto de identidade non só debemos considerar a lingua, a cultura, o folclore, naturalmente, senón os nosos sectores produtivos, o noso agro, industria, comercio etc.

E nese marco, elaborando e desenvolvendo un discurso político innovador, Plácido rebenta tópicos: cúrase o nacionalismo viaxando? É o galego unha lingua sen futuro? Plácido faise galeguista no Reino Unido e aprendendo inglés, lingua que chegou a dominar con gran habelencia, sen que iso supoña contradición ningunha.

b) En segundo lugar, se Galicia quere ser quen é, se os galegos queremos existir sendo nós mesmos para progresar con firmes raíces no noso, debemos afondar na nosa identidade, acometer un labor de introspección que identifique as nosas valías. E Plácido bota man entón de dous elementos que considera substanciais para reforzar as particularidades de Galicia. Un é o celtismo. O outro é a saudade. Ambas as escollas terán implicacións para a xeopolítica galega, que tamén definirá.

En efecto, o celtismo acompañaríao toda a vida. Plácido realizou un seguimento moi activo da problemática dos pobos célticos, moi especialmente de Irlanda. Naquel tempo, moitos galeguistas evocaban o exemplo do nacionalismo irlandés, pero só Plácido visitou Irlanda, mesmo chegou ata os confíns das míticas illas Blasket. Alén diso, en moitas das súas crónicas xornalísticas desde Londres, que iniciou en 1927 no diario *El Pueblo Gallego*, recorría á vida política irlandesa para ilustrar sobre as escollas que debía facer o galeguismo para seguir medrando no seu proxecto político.

Das crónicas da viaxe que realizou a terras irlandesas en 1928 dedúcese con fundamento que Plácido sentía unha enorme simpatía por Irlanda, a «irmá celta asoballada», tanto no plano erudito (con especial mención do afán celtista) coma estético (desde a arte, o teatro ou a poesía, naturalmente). Gráfico é o seu esforzo por trasladar a un pentagrama as melodías cantadas polos habitantes das illas Blasket, hoxe referencia mítica da sociedade irlandesa.

Plácido emocionábase con Irlanda e acompañou de preto a construción do novo Estado, sempre con xuízos asisados, cheos de matices, sinalando a complexidade que rodeou aquel proceso, tan interesante por outra banda para unha Galicia onde el adiviñaba moitas semellanzas (a pobreza, a emigración, a significación da cultura antiga, a política británica como calco en tantos aspectos da política centralista española...).

O estudo e coñecemento de Irlanda axudoulle enormemente a conformar o seu pensamento político a prol do rexurdimento galego. Tiña en Irlanda Plácido ao seu dispor todo un viveiro de experiencias nos máis diversos temas (as dicotomías cidade-aldea, ou agricultura-industria, a lingua e o seu futuro, a política de alianzas...) que proporcionaban argumentos de peso para tomar posición ante os grandes dilemas do galeguismo nos anos trinta do pasado século.

Irlanda non só inzou a Plácido de razóns para desmontar punto por punto os argumentos contra as reivindicacións autonomistas dos galeguistas na época senón que influíu sobranceiramente na súa concepción da política exterior que reclamaba para Galicia, outro dos epítomes dun pensamento que o distingue

entre os seus coetáneos, mesmo respecto a aqueles que compartían con el esa vocación universalista.

A saudade é outra das querenzas fundamentais de Plácido á hora de destacar trazos específicos da nosa identidade. Plácido fala da saudade como a nosa forza, como o instinto da vida, moi lonxe da caracterización pusilánime que se fai habitualmente. Castelao, no *Sempre en Galiza*, cando fala da saudade, ese sentimento que une galegos e portugueses, bota man de Plácido para ilustrar o seu significado e reivindicar a súa procedencia como activo sociocultural do país. No ensaio sobre a arte e a saudade nos pobos célticos realiza unha defensa inconteste da saudade como inspiración fundamental da arte céltica.

Para Plácido, a principal xustificación da existencia do nacionalismo galego residía na persistencia do espírito celta na alma do pobo a través de tantos séculos de infortunio e de dominación estraña. E defendía con vigor a idea de que para buscar inspiración en literaturas e mitoloxías de fóra de Galicia non precisamos ir a Grecia, abóndanos con estudar as de Escocia, Irlanda e Gales para descubrir unha cultura lendaria tan rica e tan marabillosa coma a grega, e que posúe maior afinidade co noso carácter. Plácido destaca a inmensa valía intelectual do pensamento céltico, que considera unha das bases indiscutibles do acervo común da civilización europea.

En resumo, para Plácido, os nosos pretendidos «deméritos» son tesouros nos que debemos fincar o noso esforzo. Quizais por iso non dubida en lle facer un expreso convite á «burguesía galega» para que contribúa a poñer en valor e dignificar o propio antes de caer no *pailanismo* de desprezar o noso, tantas veces de superior calidade ao doutros.

Outro tanto podíamos dicir do eloxio que fai da dúbida que supostamente nos caracteriza como hipotética expresión da indecisión que se nos imputa. Pola contra, Plácido destaca o valor da dúbida como instrumento para chegar ao fondo dos problemas, reforzar os nosos argumentos, buscar consensos e tomar decisións asisadas. Unha mostra, en resumo, de sagacidade, rigor e habilidade que moitos quixerían para si como patrón de comportamento.

A ecuación que o resume todo é unha aposta inquebrantable pola recuperación da autoestima en todas as súas variables proscribindo esa autodestrución que sempre nos acompaña e que parte de que o noso é sempre inferior ao alleo. Desde a súa altura intelectual e ampla formación, Plácido convida a unha formulación en positivo das posibilidades de Galicia. Contra ninguén. Partindo de nós mesmos. «Ou crear unha vida propia ou seguir sendo imitadores. E o que é peor: imitadores de imitadores, europeos de segunda man», dicía.

c) Unha terceira idea é que o nacionalismo é un credo moderno, como tituló a súa conferencia na Coruña en 1931. Nada de política retrógrada. Plácido concibe o nacionalismo como outra forma de unión, non como unha proposta para erguer valados fronte a outros. Trátase de conformar novas unidades sobre outras bases sinalando o nacionalismo como punto de contacto co mundo. Así foi que aquel galeguismo era certamente do máis avanzando en moitos aspectos, xunto con outros nacionalismos do Estado, na política española da época.

Descarta absolutamente que o nacionalismo das pequenas nacións sexa un movemento político de corte violento. Pola contra, libera enerxía positiva e debilita o imperialismo, auténtico causante das guerras. Non son as pequenas nacións que arelan a súa liberdade as que provocan os conflitos armados senón o afán esmagador de quen as reprime.

Por último, sinala que o nacionalismo é unha política especialmente idónea para fortalecer o ideal democrático pois contribúe a facilitar o logro de acordos cun maior nivel de participación cívica e achegando as decisións ás propias comunidades que as deben observar e implementar.

d) Un cuarto elemento que hai que considerar é a súa reivindicación dunha acción exterior propia. Plácido Castro é o noso principal referente neste eido pois formulou os principios da nosa paradiplomacia hai 90 anos. Noutro país calquera esta soa circunstancia sería motivo de respecto e certa veneración; en Galicia, hoxe, nesa Galicia que renega do propio, pola contra, serve de ben pouco.

Nun artigo publicado en agosto de 1933 no diario *El Pueblo Gallego*, Plácido traza as orientacións básicas da nosa política exterior, significando tres obxectivos preferentes. En primeiro lugar, Euskadi e Cataluña, no marco de Galeuzka,

con dúas liñas perfectamente definidas: unha cara ao Estado e outra cara a Europa. Plácido «importa» do Reino Unido aquela idea de que o mellor xeito de garantir a lealdade á Coroa consiste en exaltar os diferentes nacionalismos, unha idea que expresa ao comentar a inauguración do Museo Nacional de Gales. A preocupación pola proxección europea lembra que os galeguistas eran dos máis europeístas no seu tempo. Non era casualidade que Lois Tobío fora alcuñado «el europeo» polos seus compañeiros de promoción da carreira diplomática. As miradas dos galeguistas e dos nacionalistas vascos e cataláns fixaban a súa atención no Congreso de Nacionalidades Europeas.

A segunda orientación eran os pobos da área de influencia de orixe lusitana, moi especialmente Portugal e Brasil. Plácido pon en valor os vínculos lingüísticos para desenvolver unha acción exterior específica no contorno do que hoxe coñecemos como a lusofonía pero sen descartar a «natural irmandade» coas nacións americanas de fala castelá e ata con Filipinas, esbozando mesmo que «o conxunto formaría unha verdadeira Sociedade de Nacións con posibilidades de universalismo igualada soamente polo conxunto de pobos de fala inglesa» (velaí a formulación da Comunidade Iberoamericana de Nacións). E idea mesmo a posibilidade de desenvolver un marco de cooperación neste ámbito con Portugal similar ao que vascos e cataláns poderían desenvolver con relación ás comunidades galas do outro lado dos Pireneos. En resumo, un avance do que hoxe entendemos como cooperación transfronteiriza, un dos alicerces fundamentais da Unión Europea.

Por último, Plácido chama a atención sobre a importancia de trazar unha cooperación activa coas terras célticas de Europa, é dicir, construíndo o celtismo cara a dentro e cara a fóra, unha imaxe que nos evoca actualmente o perfil do chamado Arco Atlántico da UE, do que Galicia forma parte.

O mapa que Plácido nos traza para desenvolver a nosa acción exterior é o dun país aberto ao mundo, un país liderado por un galeguismo que aspira a que sexamos parte de xeito práctico, humano e moderno dun universalismo afastado daquela outra idea baseada «nas xestas históricas da España imperialista».

d) A concepción das relacións internacionais que alenta Plácido Castro ten tamén algúns aspectos de interese. É unha concepción esixente e crítica cando nos di que «a diplomacia é unha cousa tan delicada que non resiste a presenza da verdade». A política exterior debe ser soporte de ideas como transparencia, pacifismo ou democratización.

Chama a atención que xa entón reivindicaba, por exemplo, unha fiscalización social da política exterior precisamente para evitar que os Estados adoptasen decisións de costas a unha cidadanía que debía soportalas con resignación no marco dunha alta política desenvolvida en segredo e que lle era furtada.

Igualmente, Plácido reivindica un sistema de xustiza internacional que garanta o respecto do principio de legalidade en calquera momento e lugar.

O IX CONGRESO DE NACIONALIDADES EUROPEAS

Alén das ideas e o discurso, no que paga a pena profundar porque ofrece trazos ben singulares no cosmos galeguista da época, a fotografía fixa, por así dicilo, que resume a significación de Plácido Castro para Galicia e o universalismo galeguista é a súa participación no IX Congreso de Nacionalidades Europeas (CNE) que tivo lugar en Berna en setembro de 1933.

O recoñecemento internacional de Galicia como unha nación foi sempre unha arela dos galeguistas, xa presente nas Irmandades da Fala en 1918. Daquela, amentábanse dúas vías principais: a revolucionaria da Liga contra o Imperialismo e pola Independencia Nacional e a legal, representada polo Congreso de Nacionalidades Europeas, que funcionaba baixo o principio de lealdade das minorías e que polo tanto aspiraba a un mellor e maior recoñecemento das comunidades nacionais excluindo a secesión.

O CNE xorde en 1925 en Xenebra co auxilio das minorías nacionais alemás e húngaras presentes en numerosos estados europeos como resultado dos movementos fronteirizos das décadas precedentes. O CNE mantiña unha estreita

relación coa Sociedade das Nacións, que xurdira tras a fin da Primeira Guerra Mundial.

Desde 1925 ata finais dos anos trinta constituíron unha referencia importante para advertir a persistencia de problemas nacionais en Europa que estaban aínda pendentes de resolución e para reclamar a atención permanente dos estados sobre a imperiosa necesidade de salvagardar o respecto dos dereitos elementais das minorías.

A iniciativa da creación deste movemento correspondeu aos grupos alemán e maxiar, destacando na súa consolidación o rol individual de quen foi o seu presidente desde o primeiro momento, o deputado esloveno do Parlamento italiano, Josip Wilfan, personalidade carismática e de gran capacidade aglutinadora. A representación do Congreso era compartida cun secretario xeral, Ewald Ammende, estoniano, xornalista do *Revaler Bote* e do *Rigasche Rundschau*.

A amplitude e intensidade da presenza e o grao de influencia das minorías xermanas existentes en varios estados europeos apreciábanse, principalmente, no indiscutible papel do idioma alemán como vehículo fundamental dos debates e documentos impulsados desde o Congreso. E sería no futuro, no marco da complicada evolución europea dos anos trinta, causa decisiva do camiño sen saída no que se precipitou a organización.

O congreso fundacional tivo lugar en Xenebra, do 14 ao 16 de outubro de 1925. Participaron 50 delegados de 27 grupos nacionais organizados e pertencentes a 10 estados diferentes (Checoslovaquia, Iugoslavia, Romanía, Polonia, Alemaña, Austria, Italia, Letonia, Estonia e Lituania), que representaban un total aproximado de dez millóns de persoas. Nel establecéronse como principios fundamentais os seguintes:

- a) A liberdade nacional é, como a liberdade relixiosa, un ben espiritual do mundo civilizado. Todo Estado en que convivan diversos grupos nacionais debe ser obrigado a lles garantir a esas colectividades a liberdade de

desenvolvemento cultural e económico, e aos seus membros o gozo ilimitado dos seus dereitos cívicos.

- b) O dereito de autonomía considérase unha vía idónea para propiciar a cooperación entre as minorías e as maiorías, para que as relacións entre os pobos de Europa sexan melloradas e poidan desenvolverse sen conflitos.
- c) A Sociedade das Nacións deberá ocuparse dunha maneira máis extensa da solución do problema nacional no que atinxe á realización dos dereitos das minorías.

Un principio esencial desta organización é o coñecido como de *loyauté des minorités* (lealdade das minorías). Quere dicir que o obxectivo do CNE e das agrupacións que nel se integran é exercer presión nos gobernos para que os dereitos das minorías sexan respectados pero excluindo manifesta e expresamente os ataques directos e así mesmo as declaracións de carácter irredentista.

Desde o primeiro momento, o CNE mostrou o seu desexo de colaborar activamente coa Sociedade das Nacións, a ONU de entreguerras, para resolver os conflitos que enfrontaban a algúns estados coas minorías que coexistían no seu territorio e igualmente contribuindo ao perfeccionamento e mellora do tratamento legal desta problemática, tanto no plano internacional coma estatal.

O CNE procurou a presenza dun representante da Sociedade de Nacións (SDN) en todos os congresos e as resolucións adoptadas transmitíanselle puntualmente para o seu coñecemento e efectos.

O ano en que se desenvolveu o IX Congreso de Nacionalidades Europeas (1933) foi abondoso en acontecementos que influíron decisivamente na intensificación e agravamento da crise que asolaba o continente. En xaneiro, o presidente alemán Paul von Hindenburg designaba primeiro ministro a Adolf Hitler, líder do Partido Nazi, que dez anos antes protagonizara unha tentativa de golpe de Estado. Nas eleccións lexislativas de 1930 converteranse na segunda fracción parlamentaria despois dos socialdemócratas, e nas presidenciais realizadas en 1932, Hitler disputáballo a Hindenburg, nunha pelexada segunda volta, a presidencia de Alemaña.

O IX CNE desenvolveuse en Berna durante os días 16, 17 e 18 de setembro de 1933. A sede do Secretariado do Congreso situouse no hotel Savoy da capital suíza. A orde do día foi a seguinte:

- Discurso de apertura do presidente.
- «Desasimilación» nacional e dereitos das nacionalidades.
- Os dereitos, e especialmente en materia de idiomas, das nacionalidades na vida das colectividades relixiosas.
- Actividade da SDN no decurso do pasado ano en materia de protección das minorías nacionais.
- A cuestión do *self-gouvernement* (autogoberno) para os territorios de poboación alóxena unida.
- Esencia e desenvolvemento da colectividade nacional.
- Cuestións de organización.

As sesións tiveron lugar nas salas do Pazo Federal (Sala do Gran Consello). Segundo a orde do día distribuída no congreso o sábado 16 de setembro, pola tarde, e despois da intervención inaugural do presidente Wilfan, estaba prevista a declaración do deputado Otero Pedrayo, representante do novo grupo galego de España que neste ano se sumaba ao congreso como novo membro. Otero non asistiría e sería Plácido Castro quen desempeñaría a representación en solitario.

Os grupos que nesta altura forman parte do congreso son os seguintes: grupo vasco de España; grupos búlgaros de Romanía e Iugoslavia; grupos alemáns de Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Dinamarca, Checoslovaquia, Hungría, Iugoslavia, Romanía e Italia; grupo grego de Italia; grupos xudeus de Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Checoslovaquia, Romanía e Bulgaria; grupos iugoslavos (eslovenos e croatas) de Italia e de Austria; o grupo catalán de España; os grupos lituanos de Polonia e de Alemaña; os grupos ucraínos de Polonia e de Romanía; os grupos húngaros de Checoslovaquia, Iugoslavia e de Romanía; os grupos rusos de Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Checoslovaquia (Carpatorrusia) e de Romanía; o grupo sueco de Estonia; o grupo checoslovaco de

Austria; o grupo eslovaco de Hungría, e o grupo rusobranco ou bielorruso de Polonia.

A oportunidade de convocar o congreso fora obxecto de debate entre os dirixentes da entidade desde a primavera. Era doado prever que os acontecementos de Alemaña e a nova política do seu Goberno en relación coas nacionalidades e minorías acabarían por afectar moi fondamente á sorte do congreso. Nunha reunión do Buró de dirección do CNE realizada en Viena no mes de abril, manifestáronse fortes presións contra a idea da convocatoria neste ano e propúxose o aprazamento para 1934. Os partidarios desta alternativa argumentaban que era mellor agardar a ver que pasaba en Alemaña pois o CNE non resistiría unha discusión que, por outra banda, era inevitable verbo dun elemento tan considerablemente importante na súa organización como o elemento xudeu.

Ewald Ammende, co apoio do presidente Wilfan, quizais por medo a que unha suspensión temporal puidese converterse en definitiva por imponderables históricos, consideraba posible e necesario que o CNE favorecese un encontro de representantes moderados alemáns e xudeus, avogando por un entendemento conciliador. O grupo alemán era o máis numeroso do CNE (con minorías en sete países) e máis potente desde o punto de vista político e asegurador tamén da maior parte do financiamento da Secretaría Xeral. Os xudeus demandaban un pronunciamento contra a política de Alemaña en relación coa súa minoría. Se os xudeus abandonaban o CNE, os alemáns terían tanta influencia que os demais grupos probablemente optarían por abandonar o CNE ante o temor de ser utilizados.

En ausencia dos representantes xudeus, Mr Wilfan abriu o congreso. O decorrer da sesión levou a que os xudeus lle dirixiran unha carta ao presidente con data 17 de setembro comunicando que se estaba a crear unha situación que destruía as condicións esenciais para posibilitar a súa colaboración no seo do congreso. O texto foi lido parcialmente aos asistentes, o que levou a un observador xudeu asistente ao evento a distribuír inmediatamente exemplares na sala contigua á da conferencia, reproducindo a totalidade do texto.

En medio de múltiples tensións que levaron a conferencia ao bordo da ruptura, desde o Buró promoveuse unha declaración segundo a cal «o conxunto de medidas de carácter netamente antisemita que poden observarse en certos países é considerada por estes grupos como contraria aos dereitos xerais do home e aos ideais do congreso». Os alemáns entón reaccionaron exhibindo a posibilidade de abandono, que finalmente non se produciu.

Leo Motzkin, presidente executivo do comité das delegacións xudías, foi reelixido membro do Buró directivo do CNE, quizais coa ilusoria esperanza de que a súa saída non podía ser definitiva.

A PARTICIPACIÓN GALEGA

A participación da representación galega no congreso de 1933 xestouse no marco da asistencia previa de Otero Pedrayo ao Aberri Eguna dese mesmo ano. Foi entón cando tomou contacto con Ewald Ammende, secretario do congreso, quen foi convidado a visitar Galicia, cousa que fixo.

O semanario *A Nosa Terra*, portavoz do Partido Galeguista, informou en varios números desa participación galega. A valoración non ofrecía dúbidas:

Cando en Hespaña se nos nega toda personalidade, cando se nos inxuria e se nos desprezia, que se oia a nosa voz autóctona e persoal no gran concerto dos pobos, que como tales, en esprito i en xusticia, poidamos dialogar con dignidade con nacións irmáns neste arelar infindo de futuros, é algo que ten de soerguer o noso esprito de todo iste patuxar en somas lamentas en que decote vimos loitando con todo o cerrilismo mais burdo (*ANT* 311, 25 de setembro de 1933).

O acontecemento non dubida en considerarse como unha efeméride fundamental para o nacionalismo galego porque con iso asegúrase que a xustiza da causa galega quedase recoñecida por esa ducia de nacionalidades participantes do congreso, segundo recollía *A Nosa Terra* ou *El Pueblo Gallego*.

Para os galeguistas, a asistencia ao congreso de Berna perseguía como obxectivos fundamentais: a procura de apoio moral da opinión pública internacional (segundo Plácido, a nova da participación galega foi recollida pola prensa europea) diferenciando esta da axuda política para resolver problemas que en principio soamente lles cómpre dilucidar aos galegos, o establecemento dun marco de cooperación estreito cos movementos afíns que permitisen a universalización de Galicia no dobre senso de facer que Europa nos coñeza e de nós coñecer mellor a Europa, e, finalmente, o recoñecemento da condición de nación por parte dun organismo internacional coma este, de considerable prestixio e reputación.

Na crónica da participación na prensa galega informouse do tratamento e estudo das moi interesantes cuestións de orde internacional que lles afectan intimamente a todas as pequenas nacionalidades.

Ademais de referirse aos elevados niveis de participación observados no congreso, Plácido relatou as numerosas cuestións que foron obxecto de estudo e discusión por parte dos presentes: a situación na Ucraína soviética, das minorías da Alta Silesia, do problema xudeu, dos emigrados alemáns e tamén o asunto relativo á redacción dun convenio internacional sobre a protección e liberdade de todos os cidadáns e cidadás dun Estado con independencia da súa raza, idioma ou relixión.

Entre as resolucións aprobadas, Plácido destacou dúas: unha na que se afirma que o xeito mais doado de resolver os problemas das minorías consiste na implantación da máis ampla autonomía, e outra sobre a necesidade de que o ensino da relixión se faga na lingua dos fieis.

Na declaración presentada pola delegación galega á consideración do congreso proclámase que Galicia é unha nación ben definida, ao tempo que se reivindicada o dereito innegable do pobo galego a dispor de si mesmo, e na liña das disposicións internacionais relativas ás minorías, reclama a plena liberdade de empregar o seu idioma materno, sobre todo no ensino, e así mesmo o respecto dos seus costumes.

Na memoria redactada por Vicente Risco informábase aos agrupamentos que formaban parte do congreso das características do noso país a todos os niveis. O documento constitúe unha intelixente e ordenada exposición que desde a primeira á derradeira frase sinala dous obxectivos claros: clarexar que o caso galego é perfectamente asociable ao doutras minorías europeas que non consideran suficientemente recoñecidos uns dereitos elementais e, así mesmo, que esa situación se enmarca nun contexto de fonda discriminación por parte do Goberno do Estado e causa cuantiosos danos económicos e de toda índole.

Contou igualmente Plácido Castro que a representación galega foi acollida cordialmente tanto polo presidente do congreso, Josip Wilfan, coma polo presidente do Parlamento suízo, M. Motta, e formou parte do comité permanente do CNE na súa visita de cortesía ao primeiro ministro noruegués e presidente do Consello da Sociedade de Nacións, M. Mowinckel.

Tras o IX congreso, o Partido Galeguista mantivo a comunicación co CNE pero non asistiu a máis eventos. A situación en España e en Europa así como as tensións internas alentadas polo conflito entre as minorías alemás e xudías lastraron a efectividade da organización, que en 1938, en Estocolmo, celebraría o seu derradeiro encontro.

VOCACIÓN POLÍTICA: UNHA DE TRES

Ao longo da súa vida (1902-1967), Plácido desenvolveu tres vocacións principais.

A primeira foi o xornalismo, tanto antes coma despois da guerra. As súas primeiras colaboracións en *El Pueblo Gallego*, as «Crónicas desde Londres», iniciounas con apenas 25 anos, amosando nelas unha gran madurez e un profundo coñecemento da política británica. Nunha misiva de Valle-Inclán ao seu pai, que lle escribira interesándose pola súa opinión a propósito das colaboracións do seu fillo, recoñecía nel un «joven de provecho», unha «pluma fácil, ágil y despierta», pero cun «funesto sentido provinciano», debido a que consideraba unha perda

de tempo andar coa vella teima do celtismo... Despois da guerra, Plácido colaboraría coa BBC, desde Londres, ou co *Jornal de Noticias* de Porto. Tras a volta a Galicia, as súas colaboracións sucederíanse en *La Noche*, *Diario de Pontevedra* ou, sobre todo, *Faro de Vigo*, que por aquel entón dirixía o seu amigo Álvaro Cunqueiro, en quen posiblemente influenciou coa súa cultura arredor dos mitos célticos. Se na primeira etapa primaba a análise política, na segunda era a cultura e temas conexos os que predominaban nas súas colaboracións.

A segunda vocación foi a tradución, unha constante moi relevante que combinaba co seu profundo amor pola poesía. En 1946, a Federación de Sociedades Galegas de Arxentina premiouno, xunto a Lois Tobío e Florencio Delgado Gurriarán. A súa tradución das *Rubáiyát* de Omar Kháyýám, a partir da versión inglesa de Fitzgerald, é moi celebrada. A súa figura é recoñecida como a dun dos grandes pioneiros da tradución en Galicia. Paga a pena mergullarse no volume preparado por Laura Linares, *Verbas atlánticas*, editado pola propia Fundación, onde se recolle, en versión bilingüe, esa inmensa obra que Plácido foi construindo paseniñamente ao longo da súa vida. Sempre defendeu a idoneidade da lingua galega para a tradución poética e mesmo nos anos máis duros do franquismo non deixou de expresar en galego os seus poemas e autores estranxeiros favoritos.

Por último, a política. Plácido foi elixido membro do Comité Directivo do Partido Galeguista cando a súa fundación, en 1931. A partir de 1933, na Asemblea extraordinaria realizada en Ourense, desempeñou o cargo de secretario de Relacións Internacionais, en boa medida como recoñecemento do seu labor no IX Congreso de Nacionalidades Europeas. Naquela asemblea, Plácido foi o máis votado para a dirección polos delegados do Partido (1654 sufraxios). Alexandre Bóveda substituíno á fronte da secretaría de organización. Plácido participará en 1934 no Pacto de Compostela e asumirá a representación do Partido nas reunións de Galeuzka.

En canto á súa traxectoria, é perceptible con nitidez a existencia dun Plácido antes e despois da Guerra Civil (1936-1939). Antes da guerra, hai un Plácido entusiasmado e comprometido co ideal galeguista. Preside as Irmandades da Fala da Coruña, a Asociación de Escritores en Lingua Galega da cidade

herculina, implícase a fondo na campaña a favor do Estatuto de autonomía para Galicia etc. En boa medida, dálles as costas aos plans familiares, que seguramente optaron por envialo a formarse ao Reino Unido coa esperanza de que continuase cos negocios que lle procuraran aquela vida acomodada, pero desenténdese totalmente dese rumbo e opta por implicarse a fondo no movemento de redención da identidade galega.

Tras a guerra, con 38 anos cumpridos, Plácido debe reorientar a súa vida. Pola súa militancia galeguista, é condenado a unha multa de 25 000 pesetas, oito anos de desterro a 100 km de Muxía e 15 anos de inhabilitación absoluta. Opta por trasladarse a Vigo, onde vive primeiro na rúa Lepanto e despois na rúa Reconquista. Na Cidade Olívica mantense en contacto cos irmáns Álvarez Blázquez, con Fernández del Riego (con quen fixera a campaña polo Estatuto en Lugo) ou con Xaime Illa (con quen fundaría anos máis tarde a editorial Sept). A decadencia do negocio familiar e outras circunstancias, entre elas a asfixia imposta polo franquismo, lévano de volta ao Reino Unido. En Londres incorpórase á BBC, onde colabora nos programas en galego, castelán e inglés, entre 1948 e 1955. Ao se cumpriren os 15 anos de inhabilitación regresa a Galicia e pasa a impartir clases de inglés no Instituto Laboral de Vilagarcía. Asenta en Cambados, onde o coñecido como «o inglés» casara en 1944 con Jesusa Sineiro Vidal.

CONCLUSIÓNS

O universalismo é parte substancial do ideario galeguista desde as súas formulacións iniciais. E non era cousa menor. Fronte aos partidarios daquel internacionalismo que o apostaban todo ao lema de que «todos somos traballadores» ou o cosmopolitismo baseado na idea de que «todos somos cidadáns do mundo», os galeguistas opoñen a vontade de «exercer de galegos no mundo». Esa era a súa visión do progreso, a modernidade e a solidariedade desde Galicia.

E non só foi retórica e discurso. O galeguismo deu pasos prácticos nesa liña. En primeiro lugar, prestando unha significativa atención nos medios de comunicación propios ao acontecer mundial, en especial a aqueles conflitos ou tendencias que poderían ser de especial atención para a causa galega. Trátase así non só de crear conciencia senón mesmo de facer pedagogía ante unha cidadanía que cumpría entusiasmar co seu ideario. En segundo lugar, da man de vascos e cataláns, cada un cos respectivos ritmos e tendo en conta os diferentes tempos, coordinar accións para situarnos no mundo con identidade propia atendendo a unha definición dos espazos xeopolíticos de maior proximidade para nós.

Tiñan os galeguistas unha percepción clara, primeiramente, da crise do modelo de Estado centralista. Este necesariamente debía organizarse de xeito que considerase a realidade nacional sobre a que actuar, se ben isto podía traducirse de diferentes xeitos. A conciencia sobre a necesidade de transformación do Estado abarcaba un aspecto esencial da política exterior dos galeguistas que conducía Plácido Castro. Neste senso, o modelo de Galeuzka continúa sendo, onte coma hoxe, plenamente necesario e conveniente para Galicia. O PG soubo coordinar admirablemente as necesidades históricas coas posibilidades reais con que contabamos, inferiores a outras realidades nacionais peninsulares.

Outro aspecto que hai que destacar é a proclamación de Galicia como unha nación europea. Alén do feito histórico e simbólico, o acontecemento é sobradamente revelador sobre a localización do noso país no contexto internacional. Non menos importante é a estratexia utilizada para inserirse en Europa: da man dos vascos e cataláns, mesmo como unha prolongación do acordo acadado na península.

Por último, no desenvolvemento desa mentalidade universalista do galeguismo, Plácido desempeñou un papel esencial. E non só na política, aínda que fora nesta na que se manifestara de maneira nítida nun primeiro momento. E non só antes da guerra, aínda que este fora un período especialmente fértil. Plácido era un universalista integral. Para el, o universalismo era unha forma de vida que está moi presente nas súas tres vocacións principais, no xornalismo, na tradución

ou na defensa da identidade nos dominios en que puido facelo, pulando sempre pola dignificación e posta en valor do noso.

Plácido tiña formación, ideas e discurso propio; era un home de mundo que militaba a favor dun progreso con raíces. Para el non había fronteiras, nin políticas nin no coñecemento. E non entendía ese mundo sen un país, o seu, Galicia.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- CASTELAO (1944): *Sempre en Galiza*, Bos Aires, Edición Galiza.
- CASTRO, Xavier (1985): *O galeguismo na encrucillada republicana*, Ourense, Deputación, vols. I e II.
- ESTÉVEZ, Xosé (2019): «O Galeuzka e Plácido Castro», en XIX Conferencia Anual, Rianxo, 25 de xaneiro de 2019, accesible en: <http://www.fundacionplacidocastro.com/conferencia-anual/20a-conferencia-anual-placido-castro-o-galeuzca-e-placido-castro>
- RÍOS, Xulio (1992): *Galicia e a Sociedade das Nacións*, Vigo, Galaxia.
- RÍOS, Xulio (1997): *Plácido Castro*, Vigo, Ir Indo Edicións. (Colección Galegos na Historia).
- RÍOS, Xulio (2010): *Nós no mundo. Unha política exterior para Galicia*, Vigo, Galaxia.
- RÍOS, Xulio (ed.) (2011): *Irlanda en Plácido Castro*, IGADI.
- RÍOS, Xulio (coord.) (2004): *Galicia, un país no mundo*, Sada (A Coruña), Edición do Castro.
- TORO SANTOS, Antonio Raúl de (1994): *Galicia desde Londres*, A Coruña / Santiago de Compostela, Tam-bre / Xunta de Galicia.
- VILLARES PAZ, Ramón (2004): *Historia de Galicia*, Vigo, Galaxia.
- VV. AA. (2002): *Plácido Castro no centenario*, IGADI.
- VV. AA. (2006): *Congreso sobre Plácido Castro e o seu tempo*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia.